

بررسی تاثیر راهبردهای کارآفرینانه بر عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار با استفاده از مدل معادلات ساختاری (مطالعه موردی واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی فارس)

Effect of Entrepreneurial Strategies on Successful Performance of Business (Case study: Agricultural Small and Medium Enterprises in Fars province)

آصف کریمی^۱، محمود احمدپور داریانی^۲، مهرانوش کمال^۳، نعمت‌الله جزء قاسمی^۴، عطاالله عزیزی^۵

۱- دکتری ترویج کشاورزی دانشگاه تهران

۲- دانشیار دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران

۳- کارشناس ارشد دانشکده کارآفرینی دانشگاه تهران

۴ و ۵- کارشناس جهاد کشاورزی زنجان

Email: karimi.asef@gmail.com

* نویسنده مسئول: آصف کریمی

چکیده

هدف از این پژوهش شناخت و تحلیل راهبردهای کارآفرینانه موثر بر عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی بوده است. جامعه آماری این پژوهش شامل $N=1250$ کارآفرین بخش کشاورزی در قالب واحدهای کسب و کار استان فارس بوده که با استفاده از فرمول کوکران تعداد 138 نفر کارآفرین به عنوان نمونه انتخاب گردیدند. پردازش داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و LISREL و با روش مدل معادلات ساختاری انجام شد. با توجه به تحلیل‌های انجام شده، همبستگی معناداری میان مولفه‌های راهبردهای کارآفرینانه و عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار مشاهده شد. بر اساس نتایج بدست آمده، عامل شناخت راهبردهای کارآفرینانه، تدوین راهبردهای کارآفرینانه و عملکرد واحد کسب و کار اثر مثبت مستقیم و غیرمستقیم معناداری بر عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کشاورزی نشان دادند. این سه عامل در مجموع توانایی تبیین 66/84 درصد از تغییرات واریانس عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کشاورزی را بر عهده داشته‌اند. با توجه به یافته‌های مدل معادلات ساختاری، مدل عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی استان فارس تهیه گردید.

واژه‌های کلیدی: راهبرد کارآفرینانه، عملکرد موفقیت‌آمیز، واحدهای کسب و کار کشاورزی، مدل معادلات ساختاری

Abstract: The main purpose of this study was to identify and analysis of entrepreneurial strategies influencing performance of agricultural small and medium enterprises (SMEs). The study population included all agricultural entrepreneurs in the SMEs of Fars province, that using the Cochran's formula 138 people were finally chosen. Descriptive and correlation results obtained from processing the data by LISREL and SPSS software and also exploratory and confirmatory factor analysis methods, path analysis and structural equation models were studied. According to data analysis, significant correlations between the components of SMEs successful performance and entrepreneurial strategies are there. On the other hand, based on our results, entrepreneurial strategies awareness, entrepreneurial strategies making and SMEs performance have shown positive and significant directly and indirectly impacts on the successful performance of agricultural SMEs. And these three factors explained 66.84 percent of the total variance have been assume. Finally, with using structural equation modeling, the proposed model of successful performance of agricultural SMEs with appropriate path coefficients has been fitted.

Keywords: Entrepreneurial Strategy, Performance, agricultural SMEs, Factor Analysis, Structural Equation Modeling

مقدمه

کشاورزی از دیرباز به عنوان مهمترین عامل تامین نیازهای فیزیولوژیکی بشر مورد توجه بوده و امروزه نیز وظیفه زمینه‌سازی توسعه پایدار در ابعاد مختلف را برعهده دارد. در هر کشور و با هر میزان از توسعه‌یافتگی، می‌توان گفت که بخش کشاورزی اصلی‌ترین منبع تولید غذا، پوشاک و در نتیجه استقلال و خودکفایی است که باید متناسب با رشد جمعیت بتواند با شیوه‌های مختلف پاسخ‌گوی نیاز افراد باشد (اسکندری، ۱۳۸۵).

کشاورزی در کشور ما با وجود تمام قابلیت‌های طبیعی و انسانی، همواره با نسبت قابل توجهی از بیکاری نیروی انسانی و عملکرد کم و ناموفق مواجه بوده‌است. یکی از راه‌های ترویج کارآفرینی از طریق الگوسازی کسب و کارهای موفق می‌باشد تا دیگر فعالان بخش کشاورزی با مشاهده و الگوبرداری از تجربیات آنان بتوانند مشکل اشتغال خود را حل کنند. این امر نیازمند شناخت و تدوین راهبردهای اثربخش جهت ارتقای عملکرد و کارآفرینی در بخش کشاورزی می‌باشد که تمامی این امور می‌بایست در چارچوبی منسجم با یکدیگر مرتبط گردند تا در نهایت بتوان برون‌داد مطلوبی از نظام را انتظار داشت (یعقوبی فرانی، ۱۳۸۷). با درک این مهم می‌توان ابراز نمود که هدف اصلی این پژوهش آن است که به طراحی اجزای مدل تاثیر راهبردهای کارآفرینانه پرداخته شود که متناسب با ساختار واحدهای کسب و کار در بخش کشاورزی باشد. در مباحث کارآفرینی، مدیریت راهبردی برای از بین بردن انفعال اعضا در کسب و کارهای گروهی امری حیاتی و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. مدیران کارآفرین باید تمام فرصت‌ها را برای توسعه شیوه‌های برنامه‌ریزی و تنظیم اولویت‌ها و تصمیم‌گیری در مورد راهبردهای اجرایی غنیمت بشمارند (پالمر، ۱۹۸۷؛ وستد، ۲۰۰۲؛ احمدپور داریانی، ۱۳۷۷).

در تعیین عملکرد واحدهای کسب و کار متغیرهای فراوانی در زمینه شناخت و آگاهی از راهبردهای کارآفرینانه دخیل هستند که محققان بسیاری در پژوهش‌های مختلف به تعیین و بررسی اثرات اینگونه متغیرها پرداخته‌اند. یکی از عوامل دخیل در شناخت راهبردهای کارآفرینانه در هر واحد کسب و کار، ویژگی‌های روانشناختی کارآفرینی اعضاء و مدیریت آن واحد است (سروشیان و همکاران، ۲۰۱۰). احمدپور داریانی (۱۳۷۷) خلایقیت، ریسک‌پذیری و همچنین توانایی کنترل درونی را از موثرترین ویژگی‌های کارآفرینان بر موفقیت واحدهای کسب و کار می‌شمارد. هووارد (۲۰۰۴) نیز در مطالعات خود به تاثیر متغیرهای مخاطره‌پذیری حساب شده، استقلال‌طلبی، نیاز به موفقیت، مرکز کنترل درونی، اعتماد به نفس و پشتکار افراد بر کارآفرینی واحدهای کسب و کار اشاره نموده‌است.

محققان روانشناسی ویژگی‌های متعددی را به کارآفرینان نسبت داده‌اند. در جدول (۱) مهم‌ترین ویژگی‌های مورد توافق محققان به بیان فورنهام (۱۹۹۴)، که در تحقیق حاضر از آن به عنوان متغیر "ویژگی‌های روانشناختی" موثر بر شناخت راهبردهای کارآفرینانه یاد می‌شود، ارائه شده‌است:

جدول (۱). ویژگی های مورد مطالعه در مورد کارآفرینان از دیدگاه محققان گوناگون

ویژگی	محقق
توفیق طلبی	(مک کله‌لند، ۱۹۶۳)
مرکز کنترل داخلی	(آنکینسون، ۱۹۵۷) و (روتز، ۱۹۶۴)
مخاطره پذیری	(لایلز، ۱۹۷۴) و (بروکهاوس، ۱۹۸۰)، (کانتیلون، ۱۷۳۰)
تحمل ابهام	(باومن، سکستون و اسکایر، ۱۹۸۲)، (کانتیلون، ۱۷۳۰)
استقلال طلبی	(جاکوبر ویتز و وایلدز، ۱۹۸۲)
پرانرژی، با انگیزه و متعهد	(سکستون، ۱۹۸۲) (باتیست سی، ۱۸۳۰)

متغیر دیگر موثر بر شناخت راهبرد، ویژگی های مرتبط با آگاهی اجتماعی-اقتصادی می باشد که محققانی از جمله مانیتزبرگ (۱۹۹۴)، چان و فوستر (۲۰۰۱)، کرمی (۲۰۰۷)، کوهی (۲۰۰۸)، اورگان و همکاران (۲۰۰۸) آن را در فرآیند شناخت راهبرد کاملاً اساسی می دانند. این متغیر متشکل از چهار زیر شاخه؛ آگاهی محیطی (درونی) کارآفرینانه، آگاهی محیطی (بیرونی) کارآفرینانه، نگرش نسبت به آموزش های مدیریتی و نگرش نسبت به تاسیس نظام های مدیریتی استراتژیک می باشد.

بر اساس تحقیقات کرمی (۲۰۰۵) و روزیر (۲۰۰۷) تجربه ی شغلی یکی دیگر از متغیرهای موثر بر شناخت راهبرد می باشد که از دو ویژگی، تجربه کار مدیریتی و تجربه کار فنی تشکیل شده است. نتایج دیگر تحقیقات نشان می دهند، عوامل متعددی همچون آگاهی استراتژی، سطح تحصیلات، زمینه تحصیلی و ویژگی های فردی کارآفرینان بر تعیین و تدوین استراتژی های کارآفرینانه موثر هستند (یعقوبی فرانی، ۱۳۸۷؛ سروشیان و همکاران، ۲۰۱۰).

نوربورن و بیرلی (۱۹۸۸)، هیت و تایلر (۱۹۹۱)، کرمی (۲۰۰۷)، امینی و رضانی (۲۰۰۸) و رضازاده صابر (۱۳۷۹) در تحقیقات خود بیان می کنند که انتظار می رود کارآفرینان با سطح تحصیلات فنی بالاتر راهبردها و راهکارهای موثرتری در مواجهه با مشکلات پیچیده ارائه دهند. بنابراین می توان گفت سطح تحصیلات و مهارت شغلی در موفقیت واحدهای کسب و کار تأثیرگذار است. از این رو علاوه بر متغیرهای ذکر شده، سطح تحصیلات و رشته تحصیلی بعنوان متغیرهای تشکیل دهنده سابقه تحصیلی متغیر دیگر مورد استفاده در تحقیق حاضر می باشد.

در واحدهای کسب و کار به ویژه در فعالیتهای کشاورزی، تدوین راهبردهای کارآفرینانه از اهمیت بسزایی برخوردار است که این امر از یک طرف مستلزم آگاهی از نحوه تدوین و تولید راهبردهای سازمان است و از سوی دیگر به نیاز به شناخت کافی از محیط اجتماعی-اقتصادی پیرامون دارد (یعقوبی فرانی، ۱۳۸۷؛ شان، ۲۰۰۴). به اعتقاد یعقوبی فرانی (۱۳۸۷) در پایش محیطی کارآفرینی در بخش کشاورزی، دو دسته عوامل درونی و بیرونی در موفقیت کارآفرینان نقش دارند. از جمله عوامل بیرونی می توان به سیاست های حمایتی دولت، موقعیت بازار، توانایی مالی و دانش و اطلاعات لازم و از عوامل درونی موفقیت کارآفرینان نیز مدیریت مالی، خصوصیات ویژه کارآفرینان، فرآیند تولید، توانایی رقابت در عرصه بازار را می توان نام برد.

نارایان (۱۹۹۵) در نتیجه بررسی ۱۲۱ تعاونی آب‌بران در آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین، افزایش مهارت‌ها و آگاهی‌های گروه‌ها در رابطه با مشارکت آنان در تدوین راهبردها و چگونگی تحقق آن، را از عوامل مؤثر بر موفقیت و تداوم فعالیت‌های تعاونی دانسته است.

جان و همکارانش (۲۰۰۱) نیز شناخت راهبردی و آشنایی با اصول کسب و کار و همچنین پایش اقتصادی محیط را از مؤثرترین عوامل در بهبود عملکرد واحدهای کسب و کار کشاورزی دانسته‌اند و همچنین، کارلو و همکارانش (۲۰۰۰) ناآگاهی اعضاء از استراتژی‌های شرکت و همچنین عدم مشارکت در تدوین استراتژی‌ها را از دلایل عدم موفقیت واحدهای کسب و کار بیان کرده‌اند.

به اعتقاد سروشیان و همکاران (۲۰۱۰) آگاهی محیطی و اقتصادی بازار و رقیبان، میزان دانش و تحصیلات و تجربه مدیران و کارکنان و همچنین استراتژی‌های تولید محصول بر فرآیند تدوین استراتژی‌های اصلی واحد کسب و کار تاثیر مثبت و معناداری دارند. از سوی دیگر، یعقوبی و قاسمی (۱۳۸۸) به نقل از دابسون، عوامل محیطی مانند وضعیت مزرعه یا واحد تولیدی را در عملکرد کارآفرینانه واحدهای کشاورزی دخیل می‌دانند.

عملکرد در واحدهای کسب و کار تحت تاثیر عوامل بسیاری زیادی قرار دارد که هر یک از محققان طیفی از این عوامل را بیان کرده‌اند؛ علم بیگی و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهش خود با بررسی عوامل سازمانی مؤثر بر توسعه کارآفرینی، راهبردهای سازمانی را به عنوان یکی از مهمترین عوامل تاثیرگذار بر عملکرد کارآفرینانه در بخش کشاورزی بیان می‌کنند. به اعتقاد سروشیان و همکاران (۲۰۱۰) عملکرد هر واحد تولیدی تحت تاثیر عملکرد مالی و عملکرد عملیاتی آن در طی سال‌های گذشته قرار دارد. یعقوبی و قاسمی (۱۳۸۸) نیز اعتماد به نفس، نوآوری، شناسایی فرصت‌ها و داشتن دانش و اطلاعات را مهمترین عوامل کارآفرینی واحدهای کسب و کار کشاورزی دانسته و بر طبق نتایج تحقیقاتشان ویژگی‌های درونی یا عوامل اکتسابی را بیشتر از عوامل محیطی مانند داشتن سرمایه و بنیه مالی بر عملکرد کارآفرینانه مؤثر می‌دانند.

گروندز و همکارانش (۱۹۸۷) در تحقیق خود به این نتیجه دست یافتند که عدم موفقیت در واحدهای کسب و کار کوچک به فقدان اطلاعات و مهارت‌های موردنیاز در رابطه با شغل مربوط می‌باشد. به اعتقاد رابرتسون و همکارانش (۲۰۰۳) و امینی و همکاران (۲۰۰۸) از عوامل تأثیرگذار بر عدم موفقیت در کسب و کارهای جدید و کارآفرینانه عدم آگاهی از استراتژی‌های شرکت و تجربه و مهارت‌های شغلی است. سروشیان و همکاران (۲۰۱۰) در تحقیق مشابه به تایید مدل اثربخشی کارآفرینان پرداخته و مولفه‌های ویژگی‌های کارآفرینان و تدوین استراتژی را بر عملکرد نهایی واحدهای کسب و کار کشاورزی مؤثر می‌دانند.

بر طبق پیشینه پژوهش انجام شده در زمینه راهبردهای کارآفرینانه، طیف وسیعی از متغیرها بر عملکرد موفقیت‌آمیز هستند که در این پژوهش شناخت راهبردهای کارآفرینانه، تدوین راهبردهای کارآفرینانه و عملکرد واحدهای کسب و کار در نظر گرفته شده‌اند.

توسعه اقتصادی در دنیای امروز بر پایه نوآوری، خلاقیت، استفاده از دانش و کارآفرینی استوار است. اهمیت کارآفرینی و نقش کلیدی آن در پیشرفت جوامع، موجب شده است که بسیاری از واحدهای کسب و کار در

کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، بهره‌گیری از کارآفرینی را مورد توجه قرار دهند و در این مسیر با تدوین راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های علمی، در جهت بسط و تقویت روحیه و رفتار کارآفرینی بکوشند (شان، ۲۰۰۴؛ وستد و همکاران، ۲۰۰۲). تحقیقات بسیاری تایید می‌کند که ارائه‌ی برنامه‌های آموزشی و راهبردهای کارآفرینانه می‌تواند با تغییر بینش و فرهنگ افراد و تجهیز آنها به دانش و مهارت‌های خاص یک کارآفرین بالقوه را به یک کارآفرین بالفعل تبدیل کند (سروشیان و همکاران، ۲۰۱۰).

لذا به دلیل اهمیت و نقش کارآفرینان در دو دهه گذشته برنامه‌ها و استراتژی‌های ویژه‌ای برای آموزش و پرورش کارآفرینان در کشورهای پیشرفته و در حال توسعه ارائه می‌گردد که از جمله مباحث این دوره‌ها می‌توان به موضوعاتی از قبیل آشنائی با کارآفرینی و خود اشتغالی، بازاریابی و فرصت‌های بازار، اصول امکان‌سنجی اقتصادی، آشنائی با قوانین تجارت و ایجاد شرکت خصوصی، مقررات مالی و عملیات بانکی، مقررات مالیاتی، مدیریت منابع مالی، اصول سازمان و مدیریت، مدیریت منابع انسانی، آشنائی با کارآفرینان موفق و تجارب آنها و... اشاره نمود (عزیزی و همکاران، ۲۰۱۰).

به طور کلی تحولات صورت گرفته در بخش کشاورزی، افزایش نرخ بیکاری در این بخش و نقش کارآفرینی در توسعه‌ی اقتصادی از عوامل بسیار مهمی است که لزوم توجه به توسعه راهبردهای کارآفرینانه در بخش کشاورزی ایران را روز به روز بیشتر می‌کنند (اسکندری، ۱۳۸۵). از این رو این پژوهش جهت بررسی راهبردهای کارآفرینانه با توجه به ابعاد مختلف تاثیر آن بر عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کشاورزی انجام گردیده است.

هدف کلی این پژوهش، بررسی تاثیر راهبردهای کارآفرینانه بر عملکرد واحدهای کسب و کار کشاورزی در استان فارس می‌باشد.

دستیابی به این هدف مستلزم دستیابی به اهداف اختصاصی زیر می‌باشد :

۱. تحلیل عوامل موثر بر عملکرد موفق واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی استان فارس
۲. تعیین ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل، بر عملکرد واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی استان فارس
۳. بررسی اثر مستقیم و اثرات غیرمستقیم راهبردهای کارآفرینانه بر عملکرد واحدهای کسب و کار مورد مطالعه

روش‌ها

پژوهش حاضر از جهت روش توصیفی- همبستگی و به لحاظ هدف کاربردی است. جامعه آماری در این تحقیق شامل ۱۲۵۰ نفر از مدیران عامل واحدهای کسب و کار به عنوان کارآفرینان بخش کشاورزی استان فارس می‌باشند. نمونه آماری براساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی از هریک از شهرستان‌های استان فارس بطور متناسب انتخاب شده‌اند. جهت تعیین حجم نمونه مورد نیاز و همچنین قابلیت اعتماد طیف گویه‌ها،

تعداد ۳۰ پرسشنامه به صورت پیش‌آزمون جمع‌آوری و انحراف معیار انحراف معیار آن محاسبه گردید. مقدار t استیودنت با ۹۵ درصد اطمینان برابر $1/96$ و $S=1/25$ می‌باشد. بنابراین بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه به شرح زیر برآورد گردید:

$$n = \frac{N(T.S)^2}{N(d)^2 + (T.S)^2} = \frac{1250(1.96 \times 1.25)^2}{1250(0.2)^2 + (1.96 \times 1.25)^2} = n = 133$$

جهت افزایش دقت تعداد ۱۵۰ پرسشنامه بین کارآفرینان توزیع و در نهایت ۱۳۸ پرسشنامه کامل جمع‌آوری گردید. جمع‌آوری اطلاعات، از طریق پرسشنامه‌ای صورت گرفت، که شامل چهار بخش اطلاعات فردی- حرفه‌ای، شناخت راهبرد کارآفرینانه، تدوین راهبرد کارآفرینانه و عملکرد واحد کسب و کار کشاورزی بود. برای سنجش هر یک از بخش‌های یاد شده، بر طبق پیشینه پژوهش عوامل متعددی در قالب طیف لیکرت (یک = بسیار کم؛ دو = کم؛ سه = متوسط؛ چهار = زیاد؛ پنج = بسیار زیاد) سنجیده شدند. جهت سنجش پایایی مولفه‌های تاثیرگذار بر موفقیت و بهبود عملکرد واحدهای کسب و کار کشاورزی ضریب آلفا کرونباخ و پایایی ترکیبی^۱ برای هر دسته از متغیرها به صورت جداگانه محاسبه گردید (هومن، ۱۳۸۸). جدول ۲ عوامل، مولفه‌ها و گویه‌های پژوهش را به همراه میزان پایایی هر یک از مولفه‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۲. ضریب پایایی بخش‌های مختلف پرسشنامه

عامل	مولفه	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
شناخت راهبرد	ویژگی‌های روانشناختی	۶	۰/۸۹	۰/۹۱
	تجربه‌ی شغلی	۲	۰/۷۶	۰/۸۱
	تحصیلات	۲	۰/۷۸	۰/۸۲
	آگاهی	۶	۰/۸۲	۰/۸۴
تدوین راهبرد	پایش محیطی	۷	۰/۸۵	۰/۸۹
	راهبرد تولید	۷	۰/۸۳	۰/۸۷
عملکرد واحد	عملکرد مالی	۲	۰/۷۹	۰/۸۳
	عملکرد عملیاتی	۴	۰/۸۱	۰/۸۴

روایی پرسشنامه توسط گروهی از متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی و همچنین متخصصان کارآفرینی دانشگاه تهران انجام شد. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای LISREL و SPSS بهره گرفته شد. به منظور تعیین رابطه بین متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی و جهت تعیین روابط بین متغیرها مطابق با واقعیت‌های موجود و بررسی اثرات مستقیم و غیر مستقیم متغیرها از روش تحلیل مسیر^۲ بهره گرفته شد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های تحقیق ۱۱۸ نفر از (۸۵/۵ درصد) نمونه آماری کارآفرینان کشاورزی استان فارس مرد و ۵۲ نفر (۳۷/۷ درصد) در رده سنی میانسال با میانگین سنی ۳۸/۶۷ سال می‌باشند. ۳۷/۶ درصد افراد با بیشترین

فراوانی دارای مدرک کارشناسی و ۵۶/۵ درصد مدرک مرتبط با کشاورزی داشته‌اند که نشان دهنده سطح تحصیلات نسبتاً مطلوب کارآفرینان می‌باشد. سابقه فعالیت کارآفرینان در واحدهای کسب و کار فعلی و همچنین سایر مشخصات آنان در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. توزیع فراوانی کارآفرینان حسب متغیرهای مربوط به ویژگی های فردی

متغیر	فراوانی	درصد
سن		
۲۱-۳۵	۵۲	۳۷/۷
۳۶-۵۰	۸۰	۵۸/۰
بیشتر از ۵۰	۶	۴/۳
مدرک تحصیلی		
دیپلم و زیر دیپلم	۴۰	۲۹
کاردانی	۳۶	۲۶/۱
کارشناسی	۵۲	۳۷/۶
کارشناسی ارشد و بالاتر	۱۰	۷/۳
سابقه شغلی		
کمتر از ۵ سال	۳۷	۲۶/۸
۵-۱۰ سال	۱۹	۱۳/۸
۱۰-۱۵ سال	۱۸	۱۳/۰
۱۵-۲۰ سال	۲۸	۲۰/۳
بیشتر از ۲۰ سال	۳۶	۲۶/۱

جهت پالایش متغیرها در تحلیل عاملی اکتشافی متغیرهایی که در ماتریس همبستگی با سایر متغیرهای شاخص‌های خود همبستگی کمتری داشتند با توجه به ملاک کیسر^۳ (بار عاملی کمتر از ۰/۵) حذف شدند. این عمل به منظور توسعه بهتر مدل معادله ساختاری در مرحله تحلیل عاملی اکتشافی انجام گردید. جهت بهره‌گیری از تحلیل عاملی محاسبات انجام شده نشان داد که مقدار آماره KMO^4 برابر ۰/۹۰۲ و مقدار آماره بارتلت نیز با مقدار ۲۶۲۲/۲۳۱ در سطح $P=0/01$ درصد معنادار بودند. این وضعیت حاکی از انسجام درونی متناسب متغیرها و نشان دهنده کفایت داده‌های حاصل جهت انجام تحلیل عاملی می‌باشد. در جدول ۴ تعداد عوامل استخراج شده با چرخش عاملی از روش واریماکس همراه با مقادیر ویژه هر یک از آنها، درصد واریانس هریک از عوامل و درصد تجمعی واریانس آمده است.

جدول ۴. تحلیل عاملی استخراج شده همراه با مقدار ویژه و درصد واریانس

ردیف	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس
۱	شناخت راهبرد	۳/۷۱۸	۳۳/۲۲	۳۳/۲۲
۲	تدوین راهبرد	۲/۰۸۱	۲۱/۹۶	۵۴/۱۸
۳	عملکرد	۱/۶۸۳	۱۱/۶۶	۶۶/۸۴

در جدول ۵ هر یک از عوامل و متغیرهای مربوط به آن عامل همراه با بار عاملی و گویه‌های پوشاننده آنها وارد شده است.

جدول ۵. متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی حاصل از ماتریس دوران یافته

عامل	متغیرها	بار عاملی
شناخت راهبرد	ریسک‌پذیری	۰/۸۶
	تحمل ابهام	۰/۸۴
	خلاقیت و نوآوری	۰/۷۴
	اعتماد به نفس	۰/۷۲
	استقلال‌طلبی	۰/۷۱
	نیاز به موفقیت	۰/۶۳
	تجربه کار فنی	۰/۵۶
	تجربه کار مدیریتی	۰/۵۳
	سطح تحصیلات	۰/۷۷
	رشته تحصیلی	۰/۷۶
	آگاهی محیطی کارآفرینانه	۰/۸۶
	نگرش نسبت به آموزش‌های مدیریتی	۰/۸۰
	آگاهی از اصول اقتصادی بازار	۰/۷۳
آگاهی از فرآیند دریافت تسهیلات و ثبت واحدهای کسب و کار	۰/۷۲	
تدوین راهبرد	تبلیغات و معرفی محصولات رقابتی جدید	۰/۸۵
	فناوری و قابلیت‌های مالی و انسانی شرکت	۰/۸۴
	وجود منابع و حمایت‌های مالی خارجی	۰/۸۱
	سطح تقاضا و رضایت مشتریان	۰/۸۰
	بروز رسانی تجهیزات و فناوری شرکت	۰/۸۳
	افزایش بهره برداری از منابع و ظرفیت‌ها	۰/۸۲
	عمل به تعهدات در زمان معین	۰/۷۶
	کاهش هزینه‌های تولید	۰/۷۵
عملکرد واحد	متوسط برگشتی دارایی‌ها در طول سه سال اخیر	۰/۷۵
	متوسط درصد تغییر در فروش در طی سه سال اخیر	۰/۷۱
	کیفیت تولید (تامین نیاز مشتریان تخصصی)	۰/۷۸
	توانایی تغییر سریع سطح تولید	۰/۷۲
	توانایی عملکرد آنی	۰/۶۸
	رضایت مشتریان	۰/۶۳

بر اساس یافته‌های حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی، مجموع سه عامل مذکور توانایی تبیین ۶۶/۸۴ درصد تغییرات واریانس کل متغیرها را داشته و ۳۳/۱۶ درصد تغییرات توسط متغیرهای که در تحقیق نادیده گرفته شده‌اند تبیین می‌شود.

در این پژوهش برای ارزیابی برآزش مدل تحلیل عاملی تاییدی از شاخص‌های نسبت کای اسکوئر بر درجه آزادی، شاخص نرم (هنجار) برازندگی^۵، شاخص نرم نشده (هنجار نشده) برازندگی^۶، شاخص برازندگی

فزاینده^۷، شاخص برازندگی تطبیقی^۸، شاخص میزان انطباق^۹، میانگین مجذور پس ماندها^{۱۰} و ریشه دوم واریانس خطای تقریب^{۱۱} استفاده شده است. معیار پیشنهادی جهت اطمینان از صحت برازش مدل نیز برای مقایسه هر شاخص تعیین گردیده است (هومن، ۱۳۸۸).

همانطور که از نتایج جدول ۶ مشاهده می‌شود، با استناد به معیارهای پیشنهادی، تمامی شاخص‌ها تناسب مولفه‌های مورد سنجش جهت تحلیل عاملی تاییدی عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط را بیان می‌نمایند.

جدول ۶: شاخص‌های برازندگی مدل اندازه‌گیری عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی

مقدار محاسبه شده	معیار پیشنهادی	شاخص برازش
۲/۳۴۱	≤ ۳	نسبت کای اسکوئر به درجه آزادی
۰/۹۷	۰/۹۰ ≤	شاخص هنجار برازندگی
۰/۹۸	۰/۹۰ ≤	شاخص هنجار نشده برازندگی
۰/۹۴	۰/۹۰ ≤	شاخص برازندگی فزاینده
۰/۹۴	۰/۹۰ ≤	شاخص برازندگی تطبیقی
۰/۹۹	۰/۹۰ ≤	شاخص میزان انطباق
۰/۰۲۶	≤ ۰/۰۵	میانگین مجذور پس ماندها
۰/۰۸۰	≤ ۰/۱۰	ریشه دوم واریانس خطای تقریب

بررسی ماتریس ضرایب همبستگی با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون (جدول ۷) گویای این است که همبستگی مثبت و معنی‌داری بین تمامی متغیرهای مورد مطالعه وجود دارد.

جدول ۷: ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق با متغیر عملکرد موفقیت‌آمیز در واحدهای کشاورزی

متغیرها	ضریب همبستگی	سطح معناداری
ویژگی‌های روانشناختی	۰/۸۰۱ **	۰/۰۰۰
تجربه شغلی	۰/۶۱۸ **	۰/۰۰۴
تحصیلات	۰/۷۳۳ **	۰/۰۰۰
آگاهی	۰/۶۲۶ **	۰/۰۰۳
پایش محیطی	۰/۶۰۲ **	۰/۰۰۵
راهبرد تولید	۰/۴۱۴ *	۰/۰۲۵
عملکرد مالی	۰/۳۲۶ *	۰/۰۴۰
عملکرد عملیاتی	۰/۳۷۵ *	۰/۰۳۶

* P=۰/۰۵

** P=۰/۰۱

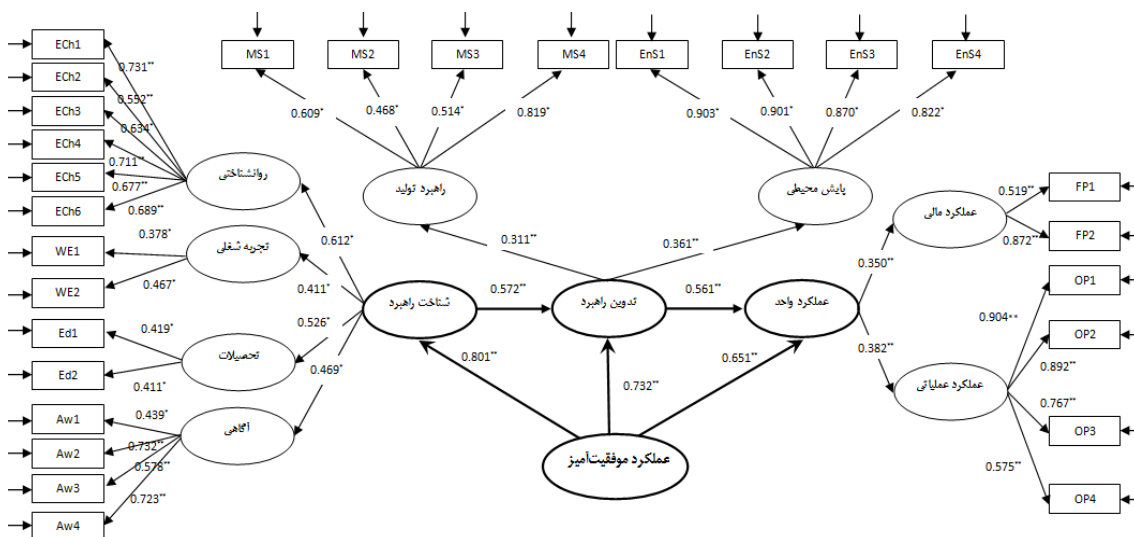
با استفاده از تحلیل مسیر اثرات مستقیم و غیر مستقیم و همچنین اثرات کل، هریک از متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته نشان داده می‌شود. بر اساس محاسبات جدول ۸، اثرات مستقیم، غیرمستقیم و مجموع اثرات

متغیرهای مستقل بر متغیرهای وابسته و همچنین ضریب تبیین (R^2) میزان متغیرهای وابسته توسط متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد.

جدول ۸. اثرات مستقیم و غیرمستقیم راهبردهای کارآفرینانه بر عملکرد واحدهای کسب و کار

متغیر وابسته	متغیر مستقل	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر غیرعلی	اثر علی کل	R^2
شناخت راهبرد	ویژگی‌های روانشناختی	۰/۶۲	۰/۱۸	۰/۰۷	۰/۸۰	۰/۵۰
	تجربه شغلی	۰/۴۱	۰/۲۱	۰/۱۴	۰/۶۲	
	تحصیلات	۰/۵۳	۰/۲۲	۰/۰۹	۰/۷۵	
	آگاهی	۰/۴۷	۰/۱۸	۰/۱۲	۰/۶۵	
تدوین راهبرد	پایش محیطی	۰/۳۶	۰/۲۶	۰/۰۸	۰/۶۲	۰/۵۳
	راهبرد تولید	۰/۳۱	۰/۱۲	۰/۱۲	۰/۴۳	
عملکرد واحد	عملکرد مالی	۰/۳۲	۰/۰۳	۰/۰۱	۰/۳۵	۰/۵۷
	عملکرد عملیاتی	۰/۲۸	۰/۱۰	۰/۰۳	۰/۳۸	

با توجه به مدل ساختاری برآزش یافته تحقیق، عملکرد موفقیت آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی، توسط روابط ترسیم شده قابل تبیین است. به عبارت دیگر، براساس روابط خطی فوق، مقدار واریانس‌های مشخص شده از هر عامل، توسط مدل تاییدی قابل تشریح است. مدل ساختاری برآزش یافته عملکرد موفقیت آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی استان فارس در نمودار ۱ آمده است:

نمودار ۱. مدل ساختاری برآزش یافته عملکرد موفقیت آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی در استان فارس

از نمودار فوق چنین استنباط می‌شود که:

۱- روابط علی مثبت و معنی‌داری بین مولفه‌های ویژگی‌های کارآفرینی کارکنان، تجربه شغلی و آگاهی راهبردی و عامل شناخت راهبرد وجود دارد. مولفه‌ی ویژگی‌های کارآفرینی کارکنان بیشترین تاثیر

را بر متغیر شناخت راهبرد دارد و تمامی مولفه‌ها ضریب مسیر معناداری با متغیر شناخت راهبردی در سطح ۰/۰۱ دارند. از سوی دیگر عامل شناخت راهبردی تاثیر مثبت و معناداری بر تدوین راهبردهای کارآفرینانه و عملکرد واحدهای کسب و کار (اثر غیرمستقیم) و همچنین بر عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی (اثر مستقیم) داشته و ۵۰ درصد تغییرات واریانس عملکرد موفقیت‌آمیز را تبیین می‌کند ($R^2 = 0/50$). نتایج تحقیق حاضر در این خصوص، نتایج حاصله در پژوهش‌های بسیاری از محققان از جمله سروشیان و همکاران (۲۰۱۰)، کرمی (۲۰۰۶)، روزیر (۲۰۰۷)، نوربورن و بیرلی (۱۹۸۸)، هووارد (۲۰۰۴)، رضازاده صابر (۱۳۷۹) و کرمی (۲۰۰۵) را تایید می‌نماید.

۲- روابط علی مثبت و معنی‌داری بین مولفه‌های راهبرد تولید و پایش محیطی و عامل تدوین راهبرد وجود دارد. مولفه‌های تشکیل‌دهنده عامل تدوین راهبرد ضریب مسیر معناداری در سطح ۰/۰۱ دارند و همچنین، تدوین راهبرد اثر مثبت و معنی‌داری بر عملکرد واحد کسب و کار دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت، عامل تدوین راهبرد توانایی تبیین ۵۳ درصد تغییرات واریانس عملکرد موفقیت‌آمیز را دارد ($R^2 = 0/53$). یافته‌های تحقیقات سروشیان و همکاران (۲۰۱۰)، کرمی (۲۰۰۶)، نارایان (۱۹۹۵)، جان و همکارانش (۲۰۰۱)، یعقوبی و قاسمی (۱۳۸۸)، و یعقوبی فرانی (۱۳۸۷) نیز وجود این رابطه را بیان می‌کند.

۳- عملکرد مالی و عملکردی عملیاتی رابطه مثبت و معناداری با عملکرد واحد کسب و کار داشته و بر طبق نتایج بدست‌آمده، عملکرد واحد نیز توانایی تبیین ۵۷ درصد تغییرات واریانس عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی را دارد ($R^2 = 0/57$). در این مورد نیز، سروشیان و همکاران (۲۰۱۰) در مدل معادلات ساختاری کارآفرینی واحدهای کسب و کار به تاثیر مثبت عملکرد مالی و اجرایی اشاره کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

به این ترتیب از مباحث فوق چنین نتیجه‌گیری می‌شود که دیدگاه کارآفرینان بخش کشاورزی در استان فارس حاکی از آن است که در خصوص روابط علی بین متغیرهای مدل ساختاری عملکرد موفقیت‌آمیز واحدهای کسب و کار کوچک و متوسط کشاورزی، سه عامل شناخت راهبرد، تدوین راهبرد و عملکرد (مالی و عملیاتی) تاثیر به‌سزایی در دستیابی به موفقیت داشته‌اند.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر تجربه شغلی، تحصیلات، ویژگی‌های کارآفرینانه افراد نقش موثری در شناخت راهبردهای کارآفرینانه و تبیین عملکرد موفقیت‌آمیز داشته که بر این مبنا می‌توان گفت که بایستی زمینه آموزش تخصصی و دوره‌های کارآفرینی به منظور تربیت نیروی انسانی کارآفرین برای واحدهای فعال کشاورزی فراهم گردد. تشکیل یک کمیته علمی به منظور تعیین محتوی برنامه‌های آموزش کارآفرینی، با توجه به نیازهای فعلی بخش کشاورزی و متعاقب آن، نظارت بر اجرای صحیح آن برنامه‌ها نیز می‌تواند یکی از راهکارهای مورد استفاده در این بخش باشد.

همچنین با توجه به ارتباط مثبت و معنادار پایش محیطی و استراتژی‌های تولید پیشنهاد می‌گردد مدیران واحدهای کسب و کار آشنایی بیشتری از اصول رقابتی بازار، تدوین خط مشی‌های تولید و خدمات و مدیریت صحیح منابع کسب نمایند. در این راستا، در نظر گرفتن سازوکارهایی برای مشاوره‌های فنی-تخصصی و اطلاع رسانی به موقع به کارآفرینان بخش کشاورزی در مورد بازارهای داخلی و خارجی به منظور تضمین فروش به موقع محصولات و خدمات تولیدی آنها نیز بسیار اثربخش خواهد بود.

از سوی دیگر، ایجاد و تقویت ارتباط بین مراکز علمی و تحقیقاتی کشور با مراکز تولیدی و سطوح عملیاتی بخش کشاورزی به منظور بهره مندی کارآفرینان بخش از نتایج و یافته‌های جدید تحقیقاتی جهت رشد و توسعه کشاورزی و افزایش توان رقابتی آنها در بازار می‌تواند نقش بسزایی در تدوین صحیح استراتژی‌ها تولیدات و خدمات بخش کشاورزی ایفا کند.

با تاکید بر نتایج دیگر حاصل از پژوهش، توجه به عملکرد شرکت‌ها و راهبردهای کارآفرینانه یکی از پیش‌نیازهای اصلی دستیابی به عملکرد موفقیت‌آمیز است که به منظور ارتقاء و بهبود کیفیت در واحدهای کسب و کار کشاورزی پیشنهاد می‌گردد وضعیت عملکرد مالی و عملیاتی واحدهای کسب و کار کشاورزی به صورت نظام‌مند و در قالب بانک‌های اطلاعاتی حسابداری تهیه و تدوین گردد. بعلاوه فراهم کردن تسهیلات اقتصادی لازم برای سرمایه‌گذاری در زیربخش‌های مختلف کشاورزی و گسترش ساز و کارهای حمایتی از قبیل بیمه به منظور کاهش ریسک فعالیت کشاورزی نیز در این رابطه می‌تواند بسیار موثر باشد.

¹ Convergent Validity (CR)

² Path Analysis

³ Kaiser Criteria

⁴ Kaiser– Meyer–Olkin (KMO)

⁵ Normed Fit Index (NFI)

⁶ Non- Normed Fit Index (NNFI)

⁷ Incremental Fit Index (IFI)

⁸ Comparative Fit Index (CFI)

⁹ Goodness-of-fit

¹⁰ Root Mean Square Residual (RMSR)

¹¹ Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

20. Novkovic, S. (2008). Defining the co-operative difference. *Journal of Socio-Economics.*, 37 (6): 2168-2177
 21. Norbon, D & S, Birly. (1988). The top management team and corporate performance. *Strategic Management Journal.*, 9(3) 225-237
 22. O'Regan, N., M. Sims & D, Gallear,. (2008). Leaders, loungers, laggards. *Journal of Management.*, 19 (1): 6-21
 23. Palmer, M. (1987). The Application of Psychological Testing to Entrepreneurial Potential; Inc. Baumbach & J. Mancuso (eds). *Entrepreneurship and Venture Management* N.J: Prentice Hall.
 24. Ruzzier, M., B, Antoncic. R., Hisrich & M, Konecnik . (2007). Human capital and SME internationalization: A structural modeling study. *Canadian des Sciences Administration.* 24(1) 5-29.
 25. Shane, S. (2004). *Academic Entrepreneurship: University Spinoffs and Wealth Creation.* Edward Elgar Publishing
 26. Sorooshian, S., Z, Norzima. I., Yusof. & Y, Rosnah. (2010). Structural modeling of entrepreneur's effectiveness. *World Applied Science Journal.*, 10(8): 923-929.
 27. Westhead, P., M., Binks., D, Ucbasaran, & M,Wright. (2002). Internationalization of SMEs: A research note. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 9(1), 38–48.
-